
СУЧАСНИЙ СТАН ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Василиків І. Б.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-557-0-28>

ВСТУП

Процеси глобалізації та інтеграції світу, які визначають сучасні демократичні суспільства XXI століття, підкреслюють необхідність кардинального підвищення якості загальної середньої та вищої освіти в Україні. Для успішної інтеграції українського суспільства в розвинені країни та досягнення європейських стандартів важливо створити умови для вільного руху товарів, послуг і людських ресурсів у європейському середовищі. У зв'язку з цим зростає потреба термінового приведення української системи освіти до європейських норм і стандартів. Концепція «Нова українська школа» описує основні принципи реформування загальної середньої освіти в Україні. Основним завданням модернізації освітньої галузі є перебудова початкового рівня для успішності студентів у подальшому навчанні та професійному розвитку, ефективного вибору життєвого шляху, здатності до саморозвитку та професійної мобільності, конкурентоспроможності на ринку праці. З огляду на глобальні зміни, якість освіти, отриманої в початковій школі, сильно постраждала.

Професійно-педагогічна освіта в системі вищої освіти України спрямована на підготовку конкурентоспроможних спеціалістів для освітньої галузі, які повинні мати високий рівень професіоналізму та відповідати сучасним світовим вимогам до нових поколінь викладачів. Майбутній учитель повинен володіти високим рівнем загальної культури та загальнолюдських цінностей, бути патріотом своєї країни та професії, дослідником з інноваційним мисленням, творчою та творчою особистістю, бути здатним до постійного самовдосконалення. Ми прагнемо вирішувати поточні освітні виклики, розвиваючи педагогіку.

Тому в умовах сучасних реформ, які відбуваються в сучасному освітньому середовищі, питання якісної професійної освіти вчителів початкових класів стає дуже актуальним.

Проблеми інформатизації освіти, функціонування інформаційно-освітнього середовища у вищій школі розкрито в дослідженнях В. Бикова, Б. Гершунського, А. Єршова, М. Жалдака, М. Кадемії, Ю. Казакова, А. Коломієць, О. Майбороди, Ю. Машбиця, Л. Петухової, І. Прокопенка, Ю. Рамського, Н. Савченко, С. Семерікова, О. Співаковського, О. Шликова та ін.

Особливості застосування інформаційних технологій у навчальному процесі ЗВО висвітлені в працях С. Архангельського, Н. Балик, Н. Воропай, Ю. Горошка, О. Горячева, В. Дровозюка, М. Жалдака, І. Забари, Т. Зайцевої, А. Коломієць, Т. Корольової, Ю. Машбиця, Н. Морзе, Т. Олійник, Л. Петухової, С. Ракова, Ю. Рамського, Й. Ривкінда, С. Семерікова, О. Співаковського, О. Суховірського, І. Шапошнікової, О. Шиман та ін.

Проблемами професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів із застосуванням інформаційних технологій займалися В. Андрієвська, І. Богданова, Н. Воропай, С. Гунько, Ю. Дорошенко, І. Доніна, С. Колесніков, А. Коломієць, В. Коткова, О. Кравчук, М. Левшин, Н. Листопад, Г. Ломаковська, О. Майборода, Ю. Первін, Л. Петухова, Й. Ривкінд, Ф. Ривкінд, А. Семенов, О. Снігур, О. Співаковський, О. Суховірський, В. Шакотько, О. Шиман, В. Шевченко та ін.

Мета дослідження полягає у відтворенні сучасного стану професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у педагогічних закладах вищої освіти.

1. Інформатизація навчання у закладах вищої освіти

Сучасний стан розвитку українського суспільства характеризується значними змінами в усіх сферах життєдіяльності людини. Євроінтеграційний процес визначає напрями перебудови в соціально-економічній, політичній та освітній сферах. Сьогодні науковці приділяють особливу увагу вивченню процесу модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до потреб сучасного ринку розвинених країн.

Розв'язання сучасних освітніх проблем пов'язане з суперечностями. Зокрема, якість загальної середньої освіти безпосередньо залежить від вчителів, які можуть реалізувати освітню реформу, але дослідження інноваційних методів навчання вчителів відсутні. Стрімкі темпи реалізації нової реформи української школи вимагають швидкої реакції закладів вищої освіти щодо модернізації системи професійної підготовки вчителів початкової школи перед освітніми викликами. Необхідність впровадження передового європейського досвіду в національну систему освіти зумовлена відсутністю досліджень

українських науковців тенденцій розвитку європейських країн. Процес євроінтеграції вимагає створення єдиної загальноєвропейської системи професійної підготовки майбутніх учителів та взаємного визнання педагогічних ступенів, але створення такої системи затримується через безліч моделей професійної підготовки освітан у європейських країнах. Суспільно-політичні негаразди в Україні затримують реформування вищої освіти на основі синхронізації розвитку професійної освіти майбутніх учителів початкової школи в Україні та країнах Європи¹.

У Європейській освітній конституції зазначено, що професійна освіта майбутніх учителів має відображати потреби суспільства у вчителях, які можуть створити комфортні умови для всебічного розвитку учнів та сприяти формуванню життєвих компетентностей учнів. Це необхідно для успішної соціалізації в контексті, що постійно змінюється, і забезпечує ефективні суб'єкт-суб'єктні стосунки на основі сталого розвитку².

Сучасний етап суспільного розвитку визначає концептуальні ідеї реформування системи освіти в Україні. Це визначено Законом України «Про освіту», концепцією «Нова українська школа», Стратегією розвитку вищої освіти в Україні. Нові державні професійні стандарти на 2022–2032 роки та нові державні професійні стандарти вчителя початкової школи. Ключові цілі стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2023 роки. «... Прагнення України стати рівноправним членом Європейського співтовариства, а також стратегічні та оперативні цілі, які ставить перед собою Україна, узгоджуються із зобов'язаннями України в рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом з атомної енергії. З іншого боку, Енергетичне співтовариство та його країни-члени є різними частинами»³.

Сучасні швидкі зміни в суспільстві та технології вимагають від фахівців розвитку розширених компетенцій як у спеціалізованих, так і в загальних галузях. Дуже важливими є навчання впродовж життя, розвиток критичного та системного мислення, креативності, інформаційних та комунікаційних навичок, здатності до адаптації до невизначеності, навичок міждисциплінарного спілкування, культурної обізнаності та вільного володіння рідною та іноземними мовами. Майбутні тенденції сприятимуть міждисциплінарній та мультидисциплінарній освіті та дослідницьким програмам і проектам,

¹ Безкопильний О.О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 552 с.

² Карапузова Н., Манжелей Н. Інноваційне середовище як фактор формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. *Наукові записки*. 2009. № 5. С. 44–49.

³ Проект Концепції Цифрової адженди України – 2020. URL:<https://surl.li/wrghyc>

разом із свободою вибору освітян та індивідуальним формуванням освітніх шляхів⁴.

Відповідно до викликів та реалій сьогодення національне законодавство у сфері освіти визначає моделі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи з урахуванням світових тенденцій. Ця модель передбачає формування загальнолюдських цінностей майбутнього спеціаліста, змісту професійної освіти з урахуванням національного досвіду та досягнень, поєднання передового європейського досвіду та досягнень, запровадження нормативної та факультативної освітніх складових, формування індивідуальної освітньої особистості, шляхи майбутніх учителів. Запровадження факультативів, взаємозв'язок практичної та професійної підготовки забезпечує розвиток самостійності, ініціативи та відповідальності та сприяє самовдосконаленню у процесі професійної підготовки з урахуванням принципів індивідуалізації та активізації навчання⁵.

На думку Н. Карапузової та Н. Манзелей, організація інноваційного освітнього середовища у ЗВО сприятиме формуванню професійних компетентностей майбутніх учителів початкової школи. Таке середовище має включати психологічні, організаційні та методичні умови, які є основою впровадження інновацій. З огляду на це, майбутні вчителі повинні вміти застосовувати весь арсенал методичних засобів, інноваційних підходів і тактик у своїй професійній діяльності та визначати, аналізувати та оцінювати сучасні виклики, ризики та загрози освітній сфері з урахуванням передового педагогічного досвіду⁶.

Аналізуючи досвід педагогічної освіти європейських країн у контексті реформування системи освіти, В. Кремень зазначає, що при вступі на професійну сферу педагогіки необхідно враховувати не лише рівень знань майбутніх спеціалістів, а також їх педагогічна та професійна спрямованість. Дослідники наголошують на актуальності переоцінки підходів до професійної освіти майбутніх учителів сьогодні, особливо зосередивши увагу на формуванні психологічних компетентностей. Такий підхід допоможе майбутнім учителям визначити поточні та найближчі сфери розвитку студентів, висвітлити їхні сильні та слабкі сторони. Розвивати інформаційно-комунікативні

⁴ Там само

⁵ Педагогічна Конституція Європи. Преамбула. *Вища освіта України*. 2013. № 3. С. 111–116. URL: <https://surl.li/wtljst>

⁶ Дрокіна А. С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Українська інженерно-педагогічна академія. Харків, 2020. 308 с.

навички. Ми надаємо можливості стажування та розширюємо практичну підготовку під керівництвом досвідчених викладачів⁷.

Тому наступними векторами є процеси глобалізації, інформатизації та демократизації, поваги до прав і гідності людини, ринкової системи відносин, входження української держави в соціально-економічний, політичний та освітній простір передових європейських країн. Відповідно до розвитку сучасного суспільства ми визначаємо зміст освітньої реформи та шукаємо шляхи її реалізації. Професійно-педагогічна освіта має сприяти підготовці «нових учителів», які не лише компетентні у своїх предметних галузях, а й володіють особистісними та професійними якостями, необхідними для успішного виконання професійних завдань у сучасних реаліях. «Новий учитель» – це патріот, громадянин, конкурентоспроможний професіонал із позитивним та інноваційним мисленням та освітнім оптимізмом, активний посередник у передачі загальнокультурних цінностей, представник національних інтересів, дослідник, здатний творчо та критично мислити. Готовими адаптуватися до суспільства, що змінюється, і можливість служити наставником, партнером для індивідуального навчання в різноманітній студентській спільноті.

Сучасну професійну освіту майбутніх учителів початкової школи регулюють професійні стандарти, затверджені 23 грудня 2020 року. Цей стандарт наголошує на сучасному підході до визначення загальної та професійної компетентностей учителя, що має забезпечити громадянську та соціальну компетентності майбутніх учителів початкової школи. Культурні, лідерські та підприємницькі загальні компетенції, мова та комунікація, предметні методології, інформаційні та цифрові, психологічні, емоційні та етичні, інклюзивні, охорона здоров'я, дизайн, прогностичні, організаційні, оцінювальні та аналітичні, інноваційні, рефлексивні професійні компетенції, освітні партнерства та здатність до навчання впродовж життя⁸.

Відповідно до професійних стандартів вчителів початкових класів спільно з іншими учасниками навчально-виховного процесу сприяє розвитку здібностей учнів, формуванню навичок здорового способу життя, збереженню та зміцненню фізичного та психічного здоров'я. Також важливо сформувати в учнів усвідомлення необхідності поваги до Конституції та законів України, дотримання відповідних норм захисту суверенітету та територіальної цілісності країни. Викладачі

⁷ Затверджено профстандарт вчителя початкових класів, вчителя закладу загальної середньої освіти і вчителя з початкової освіти. URL: <https://surl.li/cgqydo>

⁸ Волотівська І.І. Розвиток змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах в Україні (друга половина XX ст. – початок XXI ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Житомир, 2020. С. 17.

своїм прикладом та виховною поведінкою мають сприяти утвердженню поваги до суспільної моралі та цінностей (правди, справедливості, патріотизму, гуманізму, толерантності, працьовитості)⁹. На основі усвідомлення різноманітності людської спільноти ми розвиваємо в студентів толерантне ставлення, взаєморозуміння та повагу до всіх людей, етносів, націй і релігійних груп.

Нова реформа української школи, яка стосується передусім початкової освіти, ставить нові вимоги до професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, які будуть зобов'язані здійснювати інтегроване навчання. Тому планування та організація освітнього середовища початкової школи має базуватися на особистісно-компетентісно-орієнтованому підході, що базується на психологічній основі групової взаємодії, а зміст і процес виховання та навчання мають бути підготовлені до цього. Ці вимоги включають огляд змісту в галузях психології та педагогіки, який має бути спрямований на формування в майбутніх учителів умінь визначати освітні цілі на основі інтеграції та враховувати міжпредметні зв'язки при виборі тем уроку. Враховуючи принципи партнерської освіти, ми обираємо оптимальні стратегії і тактики навчання, методи і технології навчання на основі індивідуалізації та диференціації навчання.

Система професійної освіти майбутніх учителів початкової школи у закладах вищої освіти України використовує диференційований та інтегрований підхід до створення цілісної системи освіти, що відповідає вимогам до майбутньої професійної діяльності, кваліфікаційним критеріям, індивідуальним особливостям і компетенціям майбутніх спеціалістів. Цей підхід реалізується в середовищі співпраці між різними навчальними закладами, групами та організаціями, що забезпечує взаємодію відповідно до професійних стандартів освіти вчителя початкової школи.

Зміст, структура та обсяг професійної освіти майбутніх учителів початкової школи у закладах вищої освіти України є ключовими факторами, що визначають якість професійної освіти відповідно до потреб сучасного суспільства, актуальних завдань та ідеологічних концепцій. Він базується на науково обґрунтованій системі навчально-методичного матеріалу на різних рівнях освіти. Зміст професійної освіти визначається програмами вищої освіти за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра та магістра та регламентується стандартами вищої освіти згідно з Національною рамкою кваліфікацій і включає компоненти обов'язкової та факультативної підготовки, а також

⁹ Вологітська І.І. Розвиток змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах в Україні (друга половина XX ст. – початок XXI ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Житомир, 2020. С. 17.

структурно-логічну складову. Плани підготовки майбутніх педагогів регламентуються нормативними документами.

Відповідно до завдань професійної підготовки майбутнього вчителя початкової школи, враховуючи передовий педагогічний досвід та сучасні виклики педагогічної освіти європейських країн, зміст професійної підготовки визначається відповідно до європейських вимог до розробки навчальних програм для бакалавра та магістра. Він конкретизує освітній рівень магістра, конкретизує фактичне навантаження, включає варіативні компоненти, які поглиблюють самостійну роботу та професійну компетентність. Майбутні фахівці матимуть можливість реалізувати свій індивідуальний освітній шлях, обравши вид, формат, метод, факультативи навчання, сформувавши особистий навчальний графік. Це забезпечує вільний вибір освітньої діяльності, лідерство в науково-педагогічних дослідженнях, основу для освітньої практики, програми зовнішньої та внутрішньої академічної мобільності, форму і зміст неформальної та інформальної освіти. Зміст предметів за вибором спрямований на формування додаткових компетентностей, які визначатимуть успішність професійної діяльності вчителя та визначається кафедрою, що здійснює професійне навчання, з урахуванням пропозицій зацікавлених сторін та майбутніх фахівців, відповідно до потреб роботодавців.

Комплексна система забезпечення якості вищої освіти в Україні базується на низці критеріїв з урахуванням потреб суспільства і держави, а також внутрішніх і зовнішніх вимог зацікавлених сторін. Ці критерії включають: розробку освітніх програм з урахуванням потреб суспільства і нації та зацікавлених сторін під час розробки програм. Логічна впорядкованість змісту освітніх компонентів, що забезпечується логікою та узгодженістю між компонентами програми. Доступність програми та результатів навчання означає відповідність результатів навчання встановленим вимогам. Навчання, орієнтоване на студента, та академічна свобода передбачають врахування академічної свободи тих, хто здобуває освіту з використанням форм і методів навчання, які відповідають принципам підходу, орієнтованого на студента. Оцінювання студентів має проводитися з урахуванням принципу академічної доброчесності. Для забезпечення якісної освіти вчителі повинні відповідати професійно-кваліфікаційним вимогам. Забезпечити освітнє середовище та відповідні матеріальні ресурси, які сприяють навчанню. Забезпечити ефективну систему взаємодії між усіма членами академічної спільноти для забезпечення якості та постійного вдосконалення вищої освіти ¹⁰.

¹⁰ Кремень В. «Треба допомогти дитині пізнати себе»: Василь Кремень – про те, якою має бути шкільна освіта у XXI столітті. *День*. 2017. № 107–108. URL: <https://surl.lu/mlqbly>

Тому в контексті сучасної реформи освіти професійна освіта майбутніх учителів початкової школи має містити такі аспекти, як прогностичний розвиток, що враховує майбутні потреби та тенденції розвитку системи. Надання можливостей для розвитку професійних навичок після завершення навчання. Запровадження підходу, орієнтованого на потреби майбутніх учителів та академічну свободу. Розробка інтегрованої системи, що поєднає навчання та дослідження. Використання сучасного досвіду та наукових досягнень у змісті освітніх програм. Взаємодія з міжнародними елементами та активізація міжнародної співпраці з роботодавцями для адаптації програм навчання до потреб ринку праці. Надає соціальну підтримку здобувачам освіти для успішного навчання. Обговорити та залучити майбутніх учителів до планування та розробки освітніх програм, які створюють комфортне середовище навчання для людей з особливими освітніми потребами.

У сучасній науці поняття «компетентність» і «здібності» трактуються багатьма авторами в різних значеннях і модифікаціях. Відповідно до тлумачення в словнику іноземних мов, слово «компетентний» означає особу, яка має достатні знання в певній галузі, є добре освіченою та кваліфікованою, тобто особу, яка має належну кваліфікацію для певної діяльності. Компетентність – соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки виключених з навчального плану учнів, необхідна для якісної продуктивної діяльності в певній галузі, тобто суспільно встановлений результат. Результатом набуття компетентності є компетентність, яка, на відміну від компетенцій, стосується особистісних характеристик і ставлення до предмета діяльності¹¹.

А. В. Хуторський також пропонує вживати поняття «компетентність» і «здатність» паралельно, але вкладаючи в них різне значення¹². На його думку, компетентність – це сукупність взаємопов'язаних якостей людини, які приписуються розглянутим об'єктам, процесам і необхідні для якісної виробничої діяльності в цьому відношенні. Компетентність означає наявність у особистості відповідних компетенцій, які включають особисте ставлення до предмета діяльності. Тобто, за словами А. В. Хуторського, можливості такі: під компетентністю слід розуміти задану вимогу, тобто як норму освітньої підготовки особистості, а під компетентністю – реально сформовані особистісні якості та мінімальний досвід діяльності людини.

¹¹ Барановська В. М. Проблема формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів у педагогічній теорії. Педагогічний дискурс, 2011. № 10. С. 29.

¹² Карапузова Н., Манжелей Н. Інноваційне середовище як фактор формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. *Наукові записки*. 2009. № 5. С. 44–49.

Виходячи з того, що компетентність є комплексним утворенням, більшість дослідників виділяють у цьому освітньому явищі певні напрями чи групи, тобто загальноосвітній (усі предмети), міжпредметний (окремі предмети або освітні галузі) та предметний (кожний навчальний предмет)¹³.

Підхід до класифікації компетенцій запропонував А. В. Тряпичин¹⁴, виділяє такі компетенції:

- основні – загальні компетенції, необхідні для суспільно продуктивної діяльності;
- базовий – у певній галузі знань;
- спеціальний – виконує конкретне завдання, вирішує конкретну задачу або спеціалізоване завдання.
- Особливий інтерес для нас становлять запропоновані німецькими педагогами основні типи базових компетенцій¹⁵:
 - інтелектуальні знання (навчання впродовж життя), застосовні знання (ситуаційний досвід, вирішення складних ситуацій тощо);
 - здатність до навчання;
 - методологічна компетентність (застосування багатоваріантних конструкцій, мовна компетентність, оволодіння інформаційними технологіями);
 - соціальні компетенції (соціальна згуртованість, вирішення конфліктів, співпраця, командна робота тощо);
 - ціннісні орієнтації (соціальні, демократичні, індивідуальні цінності).

До основних типів компетенцій відноситься така типологія: соціальна, громадянська, охорона здоров'я, освіта, загальна культура, підприємливість, інформаційно-комунікаційні технології¹⁶. ІКТ-компетентність означає здатність студентів орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти інформацією та оперувати нею відповідно до потреб ринку праці.

У контексті формування професійних компетентностей майбутніх учителів доцільно виділяти такі групи компетентностей:

- соціальна;

¹³ Кремень В. «Треба допомогти дитині пізнати себе»: Василь Кремень – про те, якою має бути шкільна освіта у ХХІ столітті. *День*. 2017. № 107–108. URL: <https://surl.ln/mlqblby>

¹⁴ Затверджено профстандарт вчителя початкових класів, вчителя закладу загальної середньої освіти і вчителя з початкової освіти. URL: <https://surl.li/cgqydo>

¹⁵ Безкопильний О.О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 552 с.

¹⁶ Біницька К. Підготовка майбутніх учителів початкової освіти у країнах Східної Європи: теорія і практика : монографія / за наук. ред. Г. Терещука. Хмельницький : ФОП Цюпак А.А., 2018. С. 6–7.

- мультикультурна;
- вміння спілкуватися;
- саморозвиток і самовиховання;
- продуктивна творча діяльність;
- інформаційна.

Австрійські вчителі визначають такі компетентності: предметну, особистісну, соціальну та методичну¹⁷.

Зміст професійної компетентності вчителя визначається кваліфікаційними характеристиками, які є нормативними моделями компетентності вчителя та трансформуються в науково обґрунтований склад професійних знань, умінь і навичок.

У процесі формування професійних компетентностей, що характеризує процес прийняття педагогічними освітніми рішеннями, важливим є питання управління професійною освітою фахівців. Це сприятиме формуванню вміння майбутніх фахівців виявляти протиріччя, що виникають у навчальному процесі, самостійно ставити конкретні освітні мету та завдання, знаходити шляхи їх вирішення, аналізувати й оцінювати отримані результати. Тому постає проблема визначення місця інформаційного компонента в структурі загальної професійної компетентності, визначення його ролі та значення для оптимального функціонування професійної діяльності фахівця. На нашу думку, ІКТ-компетентності є дуже важливими серед основних професійних компетенцій майбутніх фахівців. На думку деяких авторів, ІКТ-компетентності за змістом тотожні інформаційним.

На думку Н.Х. Насірова, інформаційна компетентність учителя – це особливий вид теоретико-методологічних предметних знань, які допомагають приймати ефективні рішення у професійній та навчальній діяльності в умовах сучасної інноваційної політики.

Компетенції у сфері інформаційно-комунікаційних технологій увійшли до переліку ключових компетенцій, визначених вченими міжнародної спільноти на Лісабонській конференції 2001 року, що відповідає баченню українських науковців.

Одна з п'яти ключових компетенцій, які повинна розвивати європейська молодь, прийнята Радою Європи, пов'язана з поглибленням інформатизації суспільства. Ознайомившись з цими технологіями, зрозуміємо їх застосування, сильні та слабкі сторони, а також те, як критично оцінювати інформацію, що поширюється через ЗМІ та рекламу.

¹⁷ Волотівська І.І. Розвиток змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах в Україні (друга половина XX ст. – початок XXI ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Житомир, 2020. С. 17.

Професійна науково-дослідницька складова в компетенції сучасного вчителя включає здатність вільно орієнтуватися в стрімкому потоці наукової інформації, розуміти нові освітні технології та авторські школи, аналізувати альтернативні та модифіковані програми, використовувати прогресивний освітній досвід здібності, проводити особисті наукові дослідження.

Як показує теорія і практика, визначення інформаційної компетентності є більш загальним. Але ми вважаємо, що компетентність не може бути в інформаційному полі. Останні дослідження підтвердили, що всі вчителі повинні бути готові до використання ІКТ у своїй професійній діяльності¹⁸. Для вчителів початкової школи це передбачає розробку функціональної архітектури комп'ютерного середовища, яке підтримує процес навчання за допомогою програмного забезпечення, мультимедійних технологій, Інтернету тощо. Усі ці факти спонукають нас розглядати компетенції з інформатики як еквівалентні компетенціям у сфері ІКТ. Це складова структури професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи, яку ми розглядаємо як систематизовану суму знань, умінь і навичок здобувати, перетворювати, передавати й використовувати інформацію для отримання якісної освіти в різних сферах людської діяльності.

Як показують результати наших досліджень, комп'ютерна техніка є відкритою системою, на її розвиток і функціонування впливає складна суміш зовнішніх і внутрішніх факторів. Інформаційна грамотність є відкритою, динамічною та самоорганізованою системою. Для розвитку необхідно посилювати дію позитивних факторів за законом співробітництва, використовувати всі ресурси самоорганізації (цінності, загальнокультурний і професійний рівень освіти, особисті потреби та інтереси, якості тощо).

2. Використання електронних освітніх ресурсів майбутніми вчителями початкової школи

Під інформаційною компетентністю вчителя початкової школи ми розуміємо особливий вид теоретико-методичних предметних знань, які допомагають їм приймати ефективні рішення у професійній та навчальній діяльності в умовах сучасної інноваційної політики.

Водночас, аналізуючи комп'ютерну складову майбутніх учителів початкових класів, можна побачити, що вона забезпечує необхідні знання в галузі, а не обмежується знаннями та вміннями організації педагогічних занять та роботи з комп'ютером. При цьому ці компетенції

¹⁸ Дрокіна А. С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Українська інженерно-педагогічна академія. Харків, 2020. 308 с.

не замикаються у вузьких професійних рамках. Сьогодні рівнозначними вважаються основні компоненти ІТ-компетенцій вчителя, такі як креативне мислення, аналітичні здібності, потреба в саморозвитку. Тобто інтегрує та акумулює досвід, теоретичні знання, практичні навички, особистісні якості, важливі для вчителя.

На сьогоднішній день накопичено достатній досвід і значні фактичні дані щодо традиційної системи підготовки вчителів. Проте ця система вже не повною мірою відповідає новим парадигмам і доктринам розвитку української освіти ХХІ століття, особливо в частині використання нових інформаційних технологій для активізації навчального процесу та розвитку творчого мислення учнів.

Інформаційна грамотність передбачає цілісне формування мотиваційних факторів (потреби та інтересу до отримання знань, умінь, навичок). Сукупність знань, що відображає системи сучасного інформаційного суспільства. Маю досвід у визначенні операційної основи пошукової пізнавальної діяльності, у створенні програмно-технічних ресурсів для діяльності та пошукової діяльності у сфері людсько-комп'ютерних відносин.

За результатами дослідження ми визначили рівні сформованості навичок роботи з комп'ютером (ознайомчий, базовий, репродуктивно-пошуковий, продуктивний).

На початковому рівні комп'ютерних технологій передбачається, що учень має певні уявлення про інформаційні процеси, що відбуваються в суспільстві, може визначити загальні закономірності інформаційних процесів у природних, соціальних і технологічних системах, а також розуміє основні поняття і принципи. ІКТ, такі як операційні системи, прикладні програми (наприклад), комп'ютерні мережі та електронна пошта тощо.

На базовому рівні він передбачає систематизацію знань і базових комп'ютерних навичок, а також набуття базових навичок, необхідних для виконання необхідних завдань принаймні в одному програмному продукті. Цей рівень необхідний для ефективного створення навчальних програм на основі ІКТ в університетах. Уже на цьому рівні учень визначає цілі діяльності, планує діяльність для досягнення результатів, оцінює та аналізує отримані результати, виділяє ключові моменти, моделює конкретні явища, застосовує набуті знання та вміння, необхідні для розвитку.

На репродуктивно-пошуковому рівні студенти здатні самостійно виконувати завдання, що передбачають використання ІКТ у подальшій професійній діяльності за чітко визначеними завданнями чи моделями. На цьому рівні потрібні навички застосування ІКТ у навчальному та науковому процесах, самостійного та систематичного опрацювання

професійно орієнтованих матеріалів (трансформація та моделювання наукових знань у навчальні матеріали, структурування та психологічна компетентність).

Продуктивний (творчий) рівень включає самостійне використання інформаційних технологій у професійній діяльності. Тобто випускник університету, який починає працювати в школі, може на основі вихідної ситуації спланувати можливі варіанти використання ІКТ у навчальному процесі, розробити проєкт, розробити всі необхідні компоненти уроку, опублікувати необхідну інформацію. Створювати шкільний вебсайт, створювати презентації, розробляти навчально-методичні матеріали, визначати та створювати програмно-освітні засоби, зручні для використання в ході вивчення конкретного предмету, використовувати тезаурус знань з інших галузей.

Вважаємо, що в теорії та практиці сучасної освіти вчителя початкової школи вимога стандартизації комп'ютерних навичок відсутня. У контексті впровадження Болонського процесу та нових освітніх парадигм особливого значення набуває стандартизований підхід до ІТ-освіти, який забезпечує використання набутих знань та навичок ІКТ за міжнародними стандартами та незалежними системами сертифікації. Тому ми вважаємо за доцільне стандартизувати комп'ютерну освіту для всіх учителів, у тому числі вчителів початкових класів, забезпечивши освітню систему відповідно до стандартних вимог. Ми вважаємо, що необхідно працювати з МОН (Освітньо-кваліфікаційні характеристики) та Громадською комісією, а також з системою вищої освіти та іншими закладами для педагогічного персоналу, щоб забезпечити визнання навчальних закладів міжнародними системами акредитації.

Стандартизований рівень ІТ-компетентності – це рівень, на якому знання та навички студента з використання інформаційно-комунікаційних технологій відповідають міжнародним стандартам і незалежним системам сертифікації. Прикладами таких систем є стандарт ECDL і система сертифікації Microsoft.

Міжнародні кваліфікації гарантують наявність у фахівців конкретних знань, умінь і навичок, що дає їм перевагу на ринку праці та підвищує їхню конкурентоспроможність.

На основі аналізу наукової літератури та досвіду ми визначили критерії, показники та рівні сформованості ІТ-компетентностей, які відображені в таблиці 1. Рекомендується визначати рівень сформованості ІТ-компетентності наступним чином:

- отримати знання в галузі інформаційно-комунікаційних технологій;

- розвивати навички роботи з найпоширенішими офісними програмами та комп’ютерними мережами та вміння використовувати ІКТ у професійній діяльності;
- мотивація використання ІКТ для додаткової самоосвіти та професійної діяльності, особливо в навчальному процесі;
- рівень рефлексії.

Таблиця 1

**Рівні і критерії оцінювання інформатичної компетентності
та методи дослідження**

Критерій оцінювання	Об’єм знань	Практичні уміння	Сформованість мотивації	Рефлексія
Методи дослідження	Методи комплексного контролю, опитування, тестування, оцінювання рефератів, бесіди, навчальні спостереження	Виконання практичної, творчої та самостійної роботи, аналіз та фіксація результатів діяльності студентів.	Педагогічне спостереження, анкетування, бесіди	Метод колізій, навчальні спостереження, анкетування, бесіди, аналіз навчальних досягнень учнів.
Рівні				
<i>Ознайомлювальний</i>	Має уявлення про інформаційні процеси, що відбуваються в суспільстві, і розуміє основні концепції та принципи в галузі інформаційно-комунікаційних технологій, таких як комп’ютери, апаратне та програмне забезпечення, операційні системи, програми (з прикладами). Мережа, електронна пошта тощо.	Може самостійно вмикати і вимикати комп’ютер, запускати і закривати програми, виконувати найпростіші налаштування операційної системи, створювати файли і папки.	Проявляє інтерес до отримання нових потужних інструментів і реалізує потенціал ІКТ.	Вміє визначати мету діяльності та оцінює отримані результати
<i>Базовий</i>	Знає вплив інформаційно-комунікаційних технологій на освіту, знає види та класифікацію освітніх програмних засобів, розуміє сфери, в яких вчителі можуть використовувати ІКТ у своїй професійній діяльності та розроблені підходи до використання ІКТ, навчальний план.	Володіє комп’ютерним і навичками та базовими навичками для виконання необхідних завдань принаймні в одному програмному продукті (друк та форматування тексту, створення презентацій), а також володіє навичками пошуку інформації та електронного спілкування.	Визнає необхідність набуття певного рівня знань, умінь і навичок для продуктивної навчальної діяльності в середовищі, повному засобів ІКТ.	Визначає мету діяльності, планує діяльність для досягнення результатів, оцінює та аналізує отримані результати, виділяє ключові моменти, моделює конкретні явища, переносить набуті знання та навички в нові ситуації.

<i>Стандартизований</i>	Знання студентів інформаційно-комунікаційних технологій відповідають міжнародним стандартам і незалежним системам акредитації.	Здатність студентів використовувати інформаційно-комунікаційні технології відповідає міжнародним стандартам і незалежним системам сертифікації.	Підтверджує свою кваліфікацію користувача, пройшовши тестування та отримавши сертифікат міжнародного зразка.	Вміє визначати мету діяльності, планує діяльність для досягнення результату та оцінює отримані результати
<i>Репродуктивно-пошуковий</i>	Знає методи педагогічного дослідження, принципи та методи перебудови навчальної діяльності, принципи аналізу освітніх явищ і процесів, показники та критерії їх оцінки, позитивні та негативні сторони використання ІКТ у навчальному процесі, гігієнічні та санітарні норми праці.	За чітко визначеними завданнями або моделями здатний самостійно виконувати додаткові професійні дії, завдання, пов'язані з використанням ІКТ у наукових процесах, та володіє навичками самостійного систематичного опрацювання професійно орієнтованого матеріалу (перетворення, структурування та психологічного є). Здатний компетентно трансформувати наукові знання в навчальні матеріали та моделювати їх, а також самостійно виявляти та аналізувати проблеми в теорії та практиці освіти.	Задоволення процесом вирішення, інтерес до предмета, бажання подолати труднощі, наявність пізнавального інтересу, творча діяльність	Роботи студентів характеризуються відтворюваністю, відсутністю чіткості в структурі та недостатньою чіткістю інформації. Інформація не систематизована, логіка викладу хитка, відповідних висновків не зроблено.

Продуктивний	Знає ефективні методи пошуку, обробки, зберігання та передачі наукової інформації, науково-методичні підходи до використання ІКТ у навчанні, основні поняття в галузі інформатики, вимоги до навчального програмного забезпечення та особливості використання ІКТ у початковій освіті.	Може самостійно оцінити вихідну ситуацію (версію операційної системи, версію програми, наявність таких елементів, як комп'ютерна мережа, Інтернет, відеопроєктор) , спланувати можливі варіанти використання ІКТ у навчальному процесі та розробити проект, розробляти всі необхідні компоненти, надавати необхідну інформацію на сайті школи, створювати презентації, розробляти навчально-методичні матеріали, а також визначати програми та навчальні засоби, які можна зручно використовувати під час вивчення конкретної теми та проведення наукових досліджень.	Високе бажання розширити знання про навчальні можливості та методичні особливості використання сучасних засобів ІКТ, активне їх використання для майбутнього професійного зростання, позитивне ставлення до використання засобів ІКТ, почуття активності, відповідальності, творчого пошуку та результативності.	Вміє аналізувати, виокремлювати, порівнювати, групувати, критично оцінювати власні результати, змінювати та розуміти власну поведінку, самоаналізувати, порівнювати особисті обґрунтування, переглядати умови або методи дослідження. Роботи студентів характеризуються логічною структурою, оригінальністю оформлення, глибоким аналізом наукової літератури, чітким викладенням авторської позиції, системністю доказів.
--------------	--	---	--	--

Ефективне формування комп'ютерних навичок має здійснюватися лише в науково обґрунтованому інформаційно-комунікаційному освітньому середовищі, що відповідає вимогам сучасної парадигми освіти в рамках реалізації трисуб'єктної моделі навчання та базується на принципі індивідуальної орієнтації включають:

— впровадження сучасної моделі навчання вчителя початкової школи;

- адаптація змісту професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до сучасних потреб;
- раціональне поєднання традиційних та інноваційних методів як основа сучасної моделі навчання;
- раціональне поєднання традиційних технологій навчання та комп'ютерних технологій навчання та активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- підвищення мотивації та інтересу студентів до отримання знань на основі гуманізації та гуманітаризму в академічних галузях;
- забезпечення інтенсивного засвоєння студентами професійних умінь і навичок, розвиток творчого навчального мислення;
- залучення їх до продуктивної дослідницької роботи, служити платформою для побудови сучасних комп'ютеро-центричних освітніх і навчальних систем з використанням гіпертекстових, мультимедійних і дистанційних технологій навчання;
- індивідуальні особливості та вподобання студентів з орієнтацією на індивідуальні програми навчання;
- систематичний контроль та оперативний контроль і корекція результатів навчальної діяльності студентів.

Орієнтація на реалізацію творчого потенціалу, зростання соціальної ролі вчителя початкової школи з нетрадиційним креативним мисленням, здатного критично осмислювати освітню теорію і практику, розвиток потреб і здібностей до професійної діяльності та самопізнання, потребує дослідження процес формування комп'ютерних компетентностей майбутніх учителів початкової школи.

Майбутні вчителі початкової школи повинні будуть процвітати у світі мінливих технологій і освітніх інструментів. Тому сучасна система вищої освіти, яка вирішує завдання підготовки конкурентоспроможних професіоналів, повинна передусім забезпечити майбутнім педагогам здатність швидко адаптуватися до технологічного середовища, волю до самоосвіти та бажання розвиватися в заданих умовах.

Оскільки інформаційні та комунікаційні технології впроваджуються в початковій школі, зростає кількість спроб вивчати самі інформаційні технології або навіть інформатику в такому ранньому віці. Національний стандарт початкової загальної освіти вимагає, щоб діти ознайомилися з основами комп'ютерної грамотності та були готові розв'язувати повсякденні проблеми шляхом застосування алгоритмів і навичок технічної діяльності для виконання технічних завдань у реальних ситуаціях.

Дискусія про місце навчання інформатики в школі все більше підводить учасників до розуміння того, що інформаційні технології повинні бути інтегровані в усі без винятку предмети і повинні бути

ефективним багатофункціональним засобом навчальної діяльності учнів і, перш за все, професійної діяльності вчителів. Це слугує загальним каталізатором підвищення ефективності загальної навчальної програми в початковій школі.

«Інформаційно-комунікаційна технологія» відноситься до набору методів, інструментів і технік, які використовуються для вибору, обробки, зберігання, представлення та передачі різноманітних даних і матеріалів, необхідних для підвищення ефективності різних видів діяльності. Ці дії характеризуються середовищем, у якому вони виконуються, і залученими компонентами:

- технічне середовище (види обладнання, що використовується для вирішення ключових завдань);
- програмне середовище (набір програмних засобів для реалізації навчання);
- предметне середовище (зміст окремих предметних галузей науки, техніки, знань);
- методичне середовище (інструкції, процедури використання, оцінка ефективності тощо).

Деякі дослідники пропонують розглядати ІКТ як сукупність електронних засобів і функціональних методів, що використовуються для реалізації навчальної діяльності. Сюди входять апаратні, програмні та інформаційні компоненти електронних засобів, як зазначено в методологічному забезпеченні ІКТ¹⁹ та методах їх застосування.

Інформатична компетентність учителя початкової школи – це комплексна характеристика системи знань, умінь і навичок здобуття та перетворення інформації у професійно-навчальній діяльності та є особистісною якістю вчителя, завдяки якій майбутні спеціалісти свідомо й ефективно здійснюють професійну діяльність, це дозволяє зробити очікування результатів і постійного професійного саморозвитку²⁰.

Тому розвиток сучасного суспільства та перехід користувачів ІКТ у підростаюче покоління є передумовами для появи нових вимог до професії вчителя початкової школи. Сучасні вчителі повинні знати про тенденцію інформатизації освіти (особливо початкової) та психолого-педагогічні умови, необхідні для використання ІКТ з дітьми. Ми повинні вміти використовувати нові інформаційні освітні технології та застосовувати освітні можливості ІКТ у нашій професійній діяльності. Сприяти формуванню в учнів основ комп'ютерних технологій та

¹⁹ Безкопильний О.О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 552 с.

²⁰ Биницька К. Підготовка майбутніх учителів початкової освіти у країнах Східної Європи: теорія і практика : монографія / за наук. ред. Г. Терещука. Хмельницький : ФОП Цюпак А.А., 2018. С. 6–7.

інформаційної етики, формувати у дітей адекватне розуміння ролі, яку комп'ютерні технології відіграють у їхньому житті (це не іграшка, а засіб отримання корисної інформації, сприяє загальному розвитку).

Визначаючи методичні вимоги до використання ІКТ у навчальному процесі, мова йде не про заміну існуючих методів навчання новими, а про модифікацію існуючих методів навчання та адаптацію їх для конструктивного використання в мінливих ситуаціях²¹.

Розглянуто особливості інформаційних засобів навчання та визначено основні вимоги до інформаційно-технічного забезпечення навчального процесу для підвищення ефективності їх використання. Тобто чітко визначення ролі, місця, призначення та часу використання комп'ютера, навчальної програми. Провідна роль викладача в проведенні уроків забезпечує високий рівень індивідуалізації навчання, дотримання загальної стратегії проведення навчальних занять та комп'ютерної методики навчання. Забезпечує стійкий зворотний зв'язок у навчанні²².

О. В. Співаковський та Л. Є. Петухова ввели поняття трисуб'єктної дидактики, де новим суб'єктом педагогічного процесу є інформаційно-комунікаційне освітнє середовище. Під ним розуміють сукупність знань, умінь і психічних утворень, які забезпечують якісне опанування в синхронній інтеграції²³ відповідної системи знань.

Тому організація інформаційно-комунікаційного освітнього середовища здійснюється в рамках дотримання загально-педагогічних вимог та специфічних вимог щодо організації та використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійно-освітньому процесі майбутніх учителів початкової школи.

Загальні педагогічні вимоги до використання ІКТ полягають у тому, що навчальний процес невід'ємно розвиває пізнавальні здібності учнів, увагу, пам'ять, мислення, формує такі психологічні умови, як цілеспрямованість, організаторські здібності, комунікабельність, послідовність, самоаналіз.

Впровадження освітніх інформаційних технологій у навчальну діяльність майбутніх учителів може стати принципово новою формою професійної підготовки спеціалістів, яка здійснюватиметься на основі ефективної самооцінки (самоаналізу через інформаційно-освітню

²¹ Вознюк О., Дубасенюк О. Перспективні напрямки підготовки майбутніх вчителів до інноваційної педагогічної діяльності. *Нові технології навчання*. 2020. Вип. 93. С. 51–52.

²² Барановська В. М. Проблема формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів у педагогічній теорії. Педагогічний дискурс, 2011. № 10. С. 29.

²³ Бінницька К. Підготовка майбутніх учителів початкової освіти у країнах Східної Європи: теорія і практика : монографія / за наук. ред. Г. Терещука. Хмельницький : ФОП Цюпак А.А., 2018. С. 6–7.

діяльність). Особистісна мотиваційна діяльність щодо самовдосконалення (стійкі переконання щодо використання ІКТ у професійній діяльності та професійному самовдосконаленні).

Сфери використання ІКТ в освітньому процесі:

1) набуття теоретичних знань – використовуючи навчальні матеріали в Інтернеті та лекції в електронних курсах, студенти самостійно здобувають теоретичні та методичні знання, розширюють і уточнюють психолого-педагогічну термінологію, самостійно відповідають на запитання;

2) контроль знань, умінь і навичок – викладачі об'єктивно здійснюють моніторинг навчання учнів з окремих предметів (рік, семестр) за допомогою електронних тестів, форумів та відповідей електронною поштою;

3) формування особистісних професійних якостей – системний підхід до організації навчального процесу, встановлення конкретних часових рамок вивчення матеріалу чи виконання завдань, загальна характеристика ІКТ сприяють загальному розвитку та становленню педагога. Алгоритмічне мислення, відповідальність, цілеспрямованість, бажання саморозвитку та самоосвіти;

4) консультування – форуми та електронне спілкування між студентами та викладачами є складовою процесу консультування студентів з питань освіти тощо.

Впровадження освітніх інформаційних технологій у професійну освіту майбутнього вчителя початкової школи може стати принципово новою формою професійної освіти, яка базується на самооцінці діяльності (самоаналіз через інформаційно-навчальну діяльність). Особистісна мотиваційна діяльність до самовдосконалення (стійкі переконання щодо використання ІКТ у професійній діяльності та професійному самовдосконаленні).

Тому завдання сучасного вчителя полягає не лише в тому, щоб передати учням знання згідно з навчальним планом і програмою, а й у формуванні важливих навичок збору необхідних матеріалів та інформації, а також вміння ефективно взаємодіяти з колегами та зберігати їх, а потім презентувати результати своєї роботи.

Змінюється роль викладача, в тому числі наповнення навчально-методичними матеріалами, надання консультацій студентам електронною поштою, контроль за роботою студентів і ефективністю, координація діяльності студентів. Це вимагає від фахівців навичок використання ІКТ, Інтернету та ресурсів дистанційного навчання.

Структура вивчення спецкурсу, що нами пропонується, має вигляд:

(тестування, опитування, виконання практичних завдань, рейтинг)

Розглянемо докладніше основні етапи цього процесу.

1. Студенти можуть самостійно вивчати матеріали заняття у власний зручний для себе спосіб та отримати доступ до матеріалів через Інтернет. Вимоги до самостійного вивчення навчального матеріалу курсу визначаються навчальною програмою курсу, методичними вказівками, інструкціями та завданнями. Студенти переглядають текст лекції та виділяють теоретичні положення, які потребують уточнення. Ознайомитися з реальними завданнями та вивчають додаткові матеріали для самостійного навчання, якщо не можуть виконати реальні завдання лише з реальними навичками ІКТ.

2. Викладач проведе лекцію шляхом обговорення ключових питань, які він або вона вважає найбільш важливими, та питань, підготовлених студентами.

3. Під час практичного заняття студенти та викладачі оцінюють виконання практичних завдань (частини заняття чи іншого заходу з використанням ІКТ), поданих у формі ділової гри. За день до заняття студенти надсилають викладачу електронною поштою практичне завдання (схему заходу та відповідне програмне забезпечення). Тому під час практичних занять студенти формують уміння та навички застосування теоретичних знань у професійній діяльності, самостійно виконуючи завдання, представлені на занятті.

Дії дистанційного керування включають самоконтроль, контроль приймача, безперервний контроль і кінцевий контроль. Саморегуляція є основною формою контролю знань студента, яка обов'язково забезпечується структурою та організацією спецкурсів. Основною формою прийому, обробки та межового контролю є електронне тестування. Крім того, ведеться постійне спостереження за практичними заняттями та дискусіями, що проводяться на форумі.

Одним із визначальних елементів навчальної програми є консультація, на якій студенти дистанційно отримують відповіді викладачів на конкретні запитання, роз'яснення та методичні рекомендації щодо вдосконалення виконаних практичних завдань.

Таким чином, структура курсу не тільки природним чином поєднує різноманітні форми організації навчального процесу, а й залучає студентів до активної взаємодії між собою, з викладачем, з оточенням.

Зміст, структура та організаційні форми спецкурсів забезпечують формування механізмів самоорганізації та самореалізації майбутніх спеціалістів, розвитку пізнавальних здібностей, сприяють створенню умов для їх формування та прояву. Розвиток особистісних якостей учнів, мислення, формування творчої, активної та ініціативної особистості, задоволення пізнавальних і духовних потреб учнів, розвиток інтелекту, соціальних і комунікативних навичок, навичок самонавчання та саморозвитку.

Використання ІКТ може оптимізувати навчальний процес, будь то вся навчальна програма чи окремі компоненти. У будь-якому разі процес інформатизації освіти є незворотнім, і необхідно навчити майбутніх учителів використовувати сучасні технології у професійній діяльності та самоосвіті. Організація процесів навчання з використанням ІКТ потребує ретельного вивчення питань використання інформаційних технологій у професійному навчанні, пошуку найбільш прийнятних програм навчання та забезпечення методичного наповнення цих процесів навчання. Створення інформаційно-комунікативного освітнього середовища, що відповідає комплексним психолого-освітнім потребам, допоможе майбутнім фахівцям досягти нових рівнів вищої професійної освіти.

Пандемія та повномасштабне нашествя поставили питання, чи не за горами повернення до звичного формату навчального процесу. У зв'язку з цим система освіти потребує глибокого переосмислення методів і форматів навчання, а дистанційне навчання стає новою нормою, а не простим тимчасовим заходом.

Затверджені у 2018 році професійні стандарти «вчитель початкових класів закладів загальної середньої освіти» чітко визначають обов'язки вчителя та конкретизують конкретні професійні компетенції, знання, вміння та навички, якими має володіти вчитель. Важливим аспектом професійної компетентності вчителя є вміння використовувати цифрові технології в освітньому процесі ²⁴.

Стандарти вищої освіти 2021 року на 1 курс (бакалавр) вищої освіти за спеціальністю 013 «Початкова освіта» визначають та обґрунтовують перелік компетентностей, якими мають володіти випускники. Особлива увага приділяється розвитку вміння майбутніх учителів орієнтуватися в інформаційному просторі, використовувати відкриті ресурси, набувати інформаційних, комунікаційних та цифрових навичок для професійного використання ²⁵.

²⁴ Вознюк О., Дубасенюк О. Перспективні напрямки підготовки майбутніх вчителів до інноваційної педагогічної діяльності. *Нові технології навчання*. 2020. Вип. 93. С. 51–52.

²⁵ Затверджено профстандарт вчителя початкових класів, вчителя закладу загальної середньої освіти і вчителя з початкової освіти. URL: <https://surl.li/cgqydo>

Ми впевнені, що майбутні вчителі початкових класів повинні не лише вміти використовувати інформаційні технології у навчальній та професійній діяльності, а й набути навичок, які допоможуть їм ефективно використовувати засоби візуалізації та мотивації, необхідні для формування цифрових компетентностей. Створюючи умови для розвитку цифрових компетентностей студентів закладів вищої освіти та майбутніх учителів початкової школи, ми також враховуємо, що використання комп'ютерної підтримки та застосування інформаційно-комунікаційних технологій у початковій освіті сприяють інтересам учнівської молоді. Це сприяє розвитку навчальних навичок, формуванню цілей навчання, контролю за власною успішністю, у тому числі оцінювання ²⁶.

Ми вважаємо, що інформаційні та цифрові компетенції слід навмисно розвивати, оскільки студенти отримують різноманітні академічні знання. Ми розглядаємо інформаційну та цифрову компетентність як набір взаємозалежних особистих якостей (знань, навичок, умінь і способів дій), які дозволяють людям самостійно знаходити, зберігати та використовувати інформаційні, комунікаційні засоби та технології для надання науково значущої інформації обробити, конвертувати та опублікувати.

Визначаючи сутність поняття «інформаційно-цифрові технології для навчання», слід зазначити, що слово «навчання» безпосередньо відноситься до сфери застосування – освіти. Тож найбільше нас імпонує визначення В. Шакоцьком, що інформаційно-цифрові технології навчання – це сукупність методів і технічних засобів для забезпечення ефективних процесів навчання шляхом застосування цифрових технологій на основі комп'ютерних мереж і засобів зв'язку²⁷. Аналіз наукових і навчальних матеріалів з досліджуваного питання та наш власний досвід підтверджують твердження, що термін «інформаційні та цифрові технології навчання» все ще розвивається і створює нові можливості в освітньому процесі з появою та впровадженням нових технологій.

Важливим показником професіоналізму сучасного вчителя є його готовність використовувати глобальні інформаційні ресурси для інформування та цифрового супроводу навчального плану. Тому одним із найважливіших цільових орієнтирів системи підготовки освітніх кадрів має стати формування інформаційно-цифрового забезпечення. Дослідження цифрової компетентності, проведені різними науковцями та педагогами, показують, що існує нагальна потреба у формуванні та

²⁶ Карапузова Н., Манжелей Н. Інноваційне середовище як фактор формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. *Наукові записки*. 2009. № 5. С. 44–49.

²⁷ Кремень В. «Треба допомогти дитині пізнати себе»: Василь Кремень – про те, якою має бути шкільна освіта у XXI столітті. *День*. 2017. № 107–108. URL: <https://surl.lu/mlqblly>

розвитку цифрових компетентностей майбутніх учителів, оскільки цей процес передбачає психологічну, педагогічну, дослідницьку та методичну діяльність.

У підручнику О. В. Співаковський, Л. Є. Петухова, В. В. Коткова «Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі» знаходимо таке цікаве визначення: «Інформаційна компетентність вчителя початкових класів – це комплексна характеристика системи знань, умінь і навичок отримання та перетворення інформації в професійно-навчальній діяльності. Особистісні якості вчителя – це свідоме передбачення результатів і постійний професійний розвиток» майбутніх спеціалістів «для того, щоб вони могли ефективно виконувати свою професійну діяльність»²⁸.

Ми вважаємо, що автори цього посібника належним чином висвітлили декілька аспектів. Тобто здатність вчителя передавати інформацію полягає в тому, щоб здобувати інформацію і потім її трансформувати. Тобто автори мали на увазі перевести набуті знання в іншу форму, яку б учні зрозуміли та сприймали як цікаву та необхідну інформацію у своєму житті. Другим цікавим аспектом, який впадає в око, є те, що автори наголошують на особистісних якостях учителя, який має вписуватися в сучасне суспільство. Ця людина є різнобічно обдарованою особистістю, яка не припиняє розвиватися та постійно вдосконалює свої навички.

Поняття «інформаційно-цифрова компетентність» є дуже змістовним і в сучасній педагогіці дуже нечітко визначеним. Так, А. Дрокіна представила два основні підходи до визначення цього поняття. Перший підхід полягає у використанні комп'ютерних технологій у процесі обробки інформації. Відповідно до другого підходу інформаційно-цифрова компетентність визначається як інтегровані характеристики особистості, які є результатом відображення процесів відбору, засвоєння, обробки, перетворення та створення інформації у специфічний вид предметних знань. Це дозволяє виробляти, впроваджувати, прогнозувати та впроваджувати оптимальні рішення в різних сферах діяльності, повною мірою використовуючи технологічні засоби²⁹.

Цифрова компетентність В. Барановська вважала неодмінною складовою професійної компетентності вчителя початкових класів і включила її до переліку ключових компетентностей, визначених науковцями світової спільноти на Лісабонській конференції у 2001 році. Її можна розглядати як складову професійної компетентності, а процес

²⁸ Дрокіна А. С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Українська інженерно-педагогічна академія. Харків, 2020. 308 с.

²⁹ Співаковський О. В., Петухова Л. Є., Коткова В. В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі : навч.-метод. посібник для студентів напряму підготовки «Початкова освіта». Херсон : Херсонський державний університет, 2011. 267 с.

її формування включає особливості початкової школи, диференційовану освіту вчителя на основі професіоналізму, системну і цілеспрямовану орієнтацію учнів на внутрішньо мотивоване оволодіння системою знань. Технологія, методи роботи та способи застосування нових цифрових технологій повинні бути враховані в майбутній професійній діяльності³⁰.

На основі аналізу наукових публікацій та проведених досліджень можна зробити висновок, що сучасний вчитель повинен не тільки володіти знаннями сучасних інформаційних технологій, а й уміти їх ефективно використовувати для вирішення професійних завдань. Досягненню цієї мети має сприяти підготовка та перепідготовка фахівців в умовах інформатизації освітнього середовища закладів загальної середньої освіти. Таким чином, вищі навчальні заклади не повинні обмежуватися лише розвитком навичок використання інформації, а повинні розглядати освіту студентів з інтегрованої точки зору отримання інформації та розвитку цифрової компетентності.

Проведений теоретичний аналіз дозволив висвітлити основні поняття дослідження, зокрема поняття «інформаційно-цифрова компетентність майбутніх учителів початкової школи», під якою ми розуміємо системну характеристику особистості. Це готовність і вміння використовувати інформаційно-цифрові ресурси в професійній діяльності, навчати учнів початкових класів, саморозвиток і самовдосконалення вчителів. Вважаємо, що інформаційно-цифрова компетентність майбутнього вчителя початкової школи стане основою для формування та розвитку його додаткових професійних умінь.

Тому ми розглядаємо інформаційно-цифрову компетентність учителя початкових класів як один із найважливіших показників успішності його діяльності та, водночас, як необхідну умову подальшого підвищення рівня його професійної компетентності. Рівень, відповідний сформованості цих компетентностей, проявляється в методичній роботі вчителя як виді професійної навчальної діяльності. Виражає узгодженість теоретичної та практичної підготовки до подальшої професійної діяльності спеціалістів в умовах інформатизації системи освіти. В її основу покладено сукупність психолого-педагогічних, методичних і предметних знань, умінь, навичок, досвіду, мотивації та якостей особистості, необхідних для подальшої професійної діяльності студента³¹.

Про необхідність розвитку «електронного навчання та формування цифрових компетентностей учасників освітніх процесів» йдеться і в

³⁰ Турбар Т. В. Розвиток інформаційно-цифрової компетентності майбутнього вчителя початкової школи у процесі професійної підготовки. Педагогічні науки: теорія та практика. 2022. №2 (42). С. 112–119.

³¹ Шакоотько В. В. Методика використання ІКТ у початковій школі : навч.-метод. посіб. Київ : Комп'ютер, 2008. 128 с.

наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Положення про Національну освітню електронну платформу» (2018) ³².

Проаналізувавши навчальні плани підготовки бакалаврів і магістрів у галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 013 Початкова освіта, ми змогли систематизувати дисципліни залежно від їх значущості в досягненні цілей щодо формування інформаційно-цифрової компетентності майбутніх учителів початкових класів.

Давайте детальніше розглянемо потенційні можливості «технологій електронного навчання» в освітньому секторі. Ми впевнені, що саме ця сфера найбільше вплине на формування інформаційної та цифрової компетентності майбутніх учителів, адже студенти матимуть можливість ознайомитись з інноваційними методами викладання та навчання в контексті Нової української школи.

У рамках цього дослідження ми дослідили теоретичні основи та практичні можливості розвитку інформаційно-цифрових компетентностей майбутніх учителів початкової школи у закладах вищої освіти.

ВИСНОВКИ

Звідси можна зробити висновок, що сформовані інформаційно-цифрові компетентності дозволять майбутнім учителям початкової школи впевнено орієнтуватися в цифровому інформаційному просторі, володіти навичками користування комп'ютерними та мультимедійними засобами, розвивати власні електронні ресурси. Використовуючи різноманітні джерела інформації та слідкувати за найновішими інформаційними технологіями та програмним забезпеченням. Все це зробить навчальну програму більш гнучкою, мобільною, персоналізованою та адаптованою до потреб кожного учня.

АНОТАЦІЯ

У статті досліджується сучасний стан професійної освіти майбутніх учителів початкової школи закладах вищої освіти. У цьому дослідженні використовувалися стандартні наукові методи дослідження, тобто ми провели теоретичний аналіз наукової психологічної, педагогічної та методичної літератури з огляду та аналізу існуючих теорій, концепцій та підходів до вирішення проблем. З використанням теоретичних методів, порівняльного аналізу науково-методичної літератури та узагальнення інформації проведено аналіз сучасного стану професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти. Умови проведення освітньої реформи «Нова українська школа» та тенденції світового розвитку. Сучасний стан професійної освіти майбутніх учителів початкової школи у закладах вищої освіти перебуває під

³² Столяренко О.В. Моделирование педагогической деятельности у подготовке фахівця : навчально-методичний посібник. Вінниця : Нілан-ЛІТД, 2015. 196 с.

впливом процесів глобалізації, інформатизації та демократизації сучасного суспільства. Якщо українська держава прагне увійти в соціальну, економічну, політичну та освітню сфери передових європейських країн, необхідно визначити зміст освітніх реформ і методи їх реалізації відповідно до світових тенденцій розвитку. Удосконалення системи професійної освіти майбутніх учителів включає такі аспекти: попередній розвиток, мінімізація вимог до навчання та додатковий професійний розвиток, навчання, орієнтоване на студента та академічна свобода, а також поєднання викладання та наукових досліджень. Інтернаціоналізація оновлення змісту освіти, залучення роботодавців та практиків, соціальний супровід та врахування особливих освітніх потреб студентів, залучення майбутніх фахівців до формування змісту освіти.

Література

1. Барановська В. М. Проблема формування інформатичних компетентностей майбутніх учителів початкових класів у педагогічній теорії. Педагогічний дискурс, 2011. № 10. С. 29.
2. Безкопильний О.О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 552 с.
3. Біницька К. Підготовка майбутніх учителів початкової освіти у країнах Східної Європи: теорія і практика : монографія / за наук. ред. Г. Терещука. Хмельницький : ФОП Цюпак А.А., 2018. С. 6–7.
4. Вознюк О., Дубасенюк О. Перспективні напрямки підготовки майбутніх вчителів до інноваційної педагогічної діяльності. *Нові технології навчання*. 2020. Вип. 93. С. 51–52.
5. Волотівська І.І. Розвиток змісту фахової підготовки вчителя іноземної мови у педагогічних навчальних закладах в Україні (друга половина ХХ ст. – початок ХХІ ст.) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Житомир, 2020. С. 17.
6. Дрокіна А. С. Формування інформаційної компетентності майбутніх учителів початкової школи в процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Українська інженерно-педагогічна академія. Харків, 2020. 308 с.
7. Затверджено профстандарт вчителя початкових класів, вчителя закладу загальної середньої освіти і вчителя з початкової освіти. URL: <https://surl.li/cgqydo>
8. Карапузова Н., Манжелей Н. Інноваційне середовище як фактор формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкових класів. *Наукові записки*. 2009. № 5. С. 44–49.
9. Кремень В. «Треба допомогти дитині пізнати себе»: Василь Кремень – про те, якою має бути шкільна освіта у ХХІ столітті. *День*. 2017. № 107–108. URL: <https://surl.lu/mlqbly>

10. Педагогічна Конституція Європи. Преамбула. *Вища освіта України*. 2013. № 3. С. 111–116. URL: <https://surl.li/wtljst>
11. Проект Концепції Цифрової адженди України – 2020. URL: <https://surl.li/wrghyc>
12. Професійний стандарт вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти. URL: <https://surl.li/myhunc>
13. Рекомендації щодо застосування критерії оцінювання якості освітньої програми : затв. Нац. агентством із забезп. якості вищ. освіти 17 листопада 2020 р. Київ, 2020. 66 с.
14. Робоча програма навчальної дисципліни «Методика електронного навчання в початковій школі». URL: <https://surl.li/viefad>
15. Співаковський О. В., Петухова Л. Є., Коткова В. В. Інформаційно-комунікаційні технології в початковій школі : навч.-метод. посібник для студентів напряму підготовки «Початкова освіта». Херсон : Херсонський державний університет, 2011. 267 с.
16. Стандарт вищої освіти зі спеціальності 013 «Початкова освіта» для першого (бакалаврського) рівня освіти. URL: <https://surl.li/oxsjye>
17. Столяренко О.В. Моделювання педагогічної діяльності у підготовці фахівця : навчально-методичний посібник. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2015. 196 с.
18. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://surl.li/lyrdqa>
19. Турбар Т. В. Розвиток інформаційно-цифрової компетентності майбутнього вчителя початкової школи у процесі професійної підготовки. Педагогічні науки: теорія та практика. 2022. № 2 (42). С. 112–119.
20. Шакотько В. В. Методика використання ІКТ у початковій школі : навч.-метод. посіб. Київ : Комп'ютер, 2008. 128 с.

Information about the author:

Vasylykiv Ivan Bogdanovych,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Fundamental Disciplines

of Primary Education Department

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

36, Ivan Franko str., Drohobych, Lviv region, 82100, Ukraine